

Ana Radović Kapor*
Vladimir Filipović**

Kritike međunarodne zajednice prema Hrvatskoj 1995. – 1999.

Sažetak

U članku se analiziraju kritike usmjerene prema Republici Hrvatskoj koje su dolazile iz međunarodne zajednice u razdoblju od završetka operacije Oluja 1995. do kraja 1999. Pojam međunarodna zajednica shvaćen je kao paradigmatički okvir unutar kojega se formira stanoviti dominantni narativ. Analizirana su izvješća koja su objavljivala različite institucije: OESS, Human Rights Watch, američki State Department. Uz to, analizirana je arhiva novina *New York Times* u predmetnom razdoblju kao primjer su-kreatora javnog narativa. Članak je podijeljen prema temama kritike koje su uočene u istraženim izvorima: položaj Srba i povrat izbjeglica, ljudska i manjinska prava, medijske slobode, manjkavosti demokracije i provedba Daytonskog sporazuma.

Ključne riječi: Hrvatska, ljudska prava, povratak izbjeglica, medijske slobode, izborni zakon, provedba Daytonskog sporazuma.

Uvod

Razdoblje u povijesti mlade hrvatske države koje je započelo u kolovozu 1995. kada je Hrvatska završila vojno-redarstvenu akciju Oluja kojom je uništila srpsku paradržavu na svojem teritoriju, pa do kraja 1999. kada umire predsjednik Tuđman te ubrzo (3. siječnja 2000.) HDZ gubi desetogodišnju vlast, privlači relativno malo pozornosti u akademskim istraživanjima. Vrlo se teško nalazi relevantni akademski tekst o nekom bitnom aspektu hrvatske politike u tom razdoblju (dijelom Miškulin, 2017). Čak su i memoari sudionika događaja (npr. Granić, 2005) najčešće usmjereni na događaje do 1995., a kasnije je razdoblje sažeto.¹ Medijski narativ o tom razdoblju uglavnom ovisi o političkoj poziciji onoga tko ga koristi.

* Ana Radović Kapor, MA, Edward Bernays visoka škola za komunikacijski menadžment; Libertas međunarodno sveučilište, aradovic@libertas.hr

** doc. dr. sc. Vladimir Filipović, Libertas međunarodno sveučilište, vfilipovic@libertas.hr

¹ Izuzev procesa mirne reintegracije Podunavlja.

Kada se govori o međunarodnom položaju Hrvatske u tome razdoblju najčešće se ističe da je Hrvatska bila u međunarodnoj izolaciji. Pritom, o stupnju međunarodne izolacije postoje znatna razilaženja (npr. *Jutarnji list*, 7. prosinca 2019). Cilj ovoga rada nije analiziranje te „međunarodne izolacije” ni nužno ocjena je li to bio ili nije bio slučaj.² Prvenstveno je namjera analizirati što je to međunarodna zajednica zamjerala Hrvatskoj u tome razdoblju, tko su bili akteri tih zamjerki te konačno – zašto su to zamjerali. Pritom nemamo namjeru pretjerano ulaziti u opravdanost ili neopravdanost zamjerki već pokušati sistematizirati sadržaj tih zamjerki te zaključiti je li i u kojoj mjeri iza zamjerki stajala realna politika nekog važnog aktera. Smatramo da je analiza sadržaja kritika usmjerenih Hrvatskoj prvi korak u ocjeni o karakteru eventualne međunarodne izolacije.

Pojam međunarodne zajednice relativno je slabo teorijski određen iako ga se koristi vrlo često u govorima političara, diplomata, novinara i znanstvenika. Pojednostavljeno bi se međunarodnom zajednicom moglo nazvati subjekte koji djeluju unutar međunarodnog sustava (države i međunarodne organizacije) i koji dijele zajedničke vrijednosti (Ellis, 2009). Cambridge Dictionary³ međunarodnu zajednicu objašnjava kao frazu koju koriste političari ili novinari da bi opisali nekoliko država svijeta, odnosno njihove vlade kao skupinu. Podrobnija analiza pojma, kao kod Ellisa (2009), ukazuje na niz teškoća pri definiranju i shvaćanju tog pojma. Za potrebe ovoga članka odabrali smo koristiti pojam međunarodna zajednica, iako su kritike imale jasnije stvaratelje koji su najčešće i imenovani. Razlog je česta upotreba tog pojma kod samih nositelja kritika i njegova opća raširenost u razdoblju koje analiziramo. U najširem smislu, međunarodna zajednica bila je okvir unutar kojega se formulirao narativ kritike. Iznošen je na nizu mjesta, a najsustavnije u izvještajima poznatih međunarodnih vladinih i nevladinih organizacija koje su vodeće zapadne države (SAD, Velika Britanija, Njemačka, Francuska) u pravilu prihvaćale.

Izvori i metodologija

Liberalni međunarodni poredak u drugoj polovici 1990-ih činio je međunarodni kapacitet za prilagodbu svake države ovisno o njezinom liberalno-demokratskom kapacitetu. To je značilo vrlo važnu ulogu za vladine ili nevladine organizacije koje su se

² Možemo komentirati da je Hrvatska bila daleko od formalne izolacije koja bi kao odraz imala ekonomske sankcije. Međutim, bila je daleko od članstva u međunarodnim organizacijama u koje su ulazile druge tranzicijske države, čak i one mnogo nerazvijenije od Hrvatske. Približavanje EU zastavljeno je 1995., u Vijeće Europe Hrvatska je ušla 1996. nakon mnogo problema, dok su organizacije sa snažnim američkih utjecajem (primjerice Svjetska trgovinska organizacija – WTO ili Partnerstvo za mir – PfP) ostale zatvorene Hrvatskoj sve do 2000.

³ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/international-community>.

bavile praćenjem stanja ljudskih prava i razvojem demokracije. Američki State Department (dalje: USSD) svake je godine donosio analizu stanja ljudskih prava i demokracije u gotovo svim državama svijeta pa tako i u Hrvatskoj. Ta su izvješća uzeta kao polazna. Organizacija Human Rights Watch (HRW) pratila je stanje ljudskih prava i za potrebe ovoga rada analizirana su dva za Hrvatsku važna izvješća. Prvo je iz listopada 1995., a drugo, opsežno izvješće *Croatia's Democracy Deficit a Pre-electoral Assessment* objavljeno je 1999. I Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (OESS) bila je vrlo aktivna u Hrvatskoj te su analizirana izvješća koja su objavljivana o izborima 1997. Organizacija Amnesty International (AI) pratila je stanje u pravosuđu i za potrebe ovoga rada analizirana su njihova godišnja izvješća. Izvješća upravo tih organizacija odabrana su iz dvaju razloga: prvi je učestalost pozivanja na njih od strane glavnih kreatora međunarodne politike (npr. američka državna tajnica M. Albright ili britanski premijer Blair (Ellis, 2009), kao i njihov ugled i opće mjesto u međunarodnoj politici. Drugi je razlog jednostavna dostupnost svih izvještaja. Kao primjer medija koji je formulirao kritike prema Hrvatskoj uzeli smo arhivu *New York Timesa* (NYT). Rasprostranjenost, čitanost i ugled tog medija stavljaju ga u prvi plan, iako naravno, njegov narativ ne znači nužno da je to bio dominantni narativ.

Sadržaj svih izvještaja bio je vrlo kritičan i u toj kritici vrlo opsežan. Kvalitativnom metodom analize sadržaja nastojali smo uočiti koje su bile temeljne točke kritike prema Hrvatskoj. One su naravno ovisile o temi koju sama organizacija ima u fokusu svojega djelovanja (npr. izbori kod OESS-a ili ljudska prava kod HRW-a). Intenziteti kritika bili su slični, a s obzirom na temu kritike identificirali smo tri skupine. Prvu čini raširena tema ljudskih i manjinskih prava. U slučaju Hrvatske to je značilo prava srpske manjine, bilo izbjeglica iz Hrvatske u susjednim državama, bilo preostalim članovima u Hrvatskoj. Druga, najšira tema je demokratski deficit. Kao izravne točke kritike tu se nameću izborni proces, sloboda medija i politika vladajuće stranke (organizacija i ideologija). Tomu smo dodali proces suradnje s ICTY-jem koji su nositelji kritika svrstavali u demokratski deficit. Treća skupina kritika povezana je s ključnim političkim procesom u regiji bivše Jugoslavije – provedbom mirovnog sporazuma iz Daytonu. Podrobnija analiza treće skupine kritika poslije će pokazati povezanost s prvim dvjema.

Ljudska i manjinska prava

Dominantni međunarodni narativ u drugoj polovici 1990-ih išao je u smjeru važnosti poštovanja koncepta ljudskih prava. I europska i američka politika predsjednika Billa Clintona i državne tajnice M. Albright inzistirala je na tim principima (Albright, 2005). Možemo prihvatiti da se radilo o univerzalnoj formi tih američkih principa (Bing, 2008) koji često jesu, ali i nisu morali imati realpolitičku osnovu. Kritike

Hrvatskoj na području ljudskih prava prvenstveno su se odnosile na prava Srba u Hrvatskoj dok su prava drugih nacionalnih manjina ocijenjena zadovoljavajućima uz manje iznimke (HRW, 1999).

Opći je zaključak svih izvješća bio da Srbi u Hrvatskoj trpe tešku diskriminaciju, posebno u procesu zapošljavanja. Srbi su pri tome anksiozni o svojoj budućnosti i razmišljaju o iseljavanju (USSD, 1998). Human Rights Watch navodio je mnogobrojne primjere Srba koji su u nekom pravu (radnom, nasljednom, imovinskom i sl.) bili oštećeni. State Department registrirao je čak i da je u travnju 1996. Vlada prestala financirati srpske novine *Naš glas* u Zagrebu (USSD, 1997).

Mediji su najavljivali egzodus Srba iz Podunavlja nakon što istekne mandat UNTAES-a jer Hrvatska sigurno neće ispoštovati njihova prava (NYT, 14. travnja 1997). U reportažama kao izvor za to uzimane su izjave lokalnih Srba u Podunavlju koji su se iselili prije siječnja 1998. ne propitujući o kakvim se možda još motivima radilo (NYT, 17. prosinca 1997).⁴ O procesu reintegracije NYT je nastavljao pisati negativno, iskazujući senzibilitet prema Srbima bez spomena Hrvata koji su bili većina u tom području prije rata i koji su se vraćali iz izbjeglištva. Tvrdili su da Zagreb ostvaruje ono što je želio – nacionalno čistu državu! (NYT, 19. ožujka 1998).

Ratni zločini

Nakon što je akcijom Oluja 1995. Hrvatska uspostavila nadzor nad dotadašnjim UNPA područjem, glavni je tajnik UN-a Boutros-Ghali uputio izvješće u kojima se UN distancira od daljnjih zbivanja na tom području te odgovornost za to preusmjerava na hrvatsku Vladu (United Nations, 23. kolovoza 1995). Nakon toga, UN se nije bavio ljudskim pravima već samo općim mirovnim i sigurnosnim pitanjima. Međutim, dužnosnici UN-a u bivšim sektorima Sjever i Jug bili su glavni izvor informacija o događajima na terenu i njihova su izvješća uzimana kao vjerodostojna bez rezervi.

Dužnosnici UN-a su u listopadu 1995. isticali da je prosjek mrtvih srpskih civila četiri do šest dnevno i da sela nastavljaju gorjeti. Takvim optužbama pridružila se i promatračka misija EU (NYT, 1. listopada 1995), kao i mediji pa su u međunarodnu javnost dospjele vijesti o ubojstvima staraca u Varivodama (NYT, 5. listopada 1995). U Hrvatsku je do kraja 1995. u dvama navratima putovao John Shattuck, pomoćnik američkog državnog tajnika za demokraciju i ljudska prava koji je izvijestio State Department o stanju na terenu. Ulogu je imao i sveprisutni američki veleposlanik u Zagrebu Peter Galbraith (USSD, 1996). Na temelju tih izvješća State Department je 1996. iznio ozbiljne optužbe prema Hrvatskoj. Baratali su brojkom od 80 ubijenih staraca

⁴ Kredibilitet NYT-a može narušiti činjenica da je Istočnu Slavoniju opisivao kao *oil rich region* (NYT, 16. studenog 1995). Bilo je očito da slabo poznaju područje jer su izvori nafte u Đeletovcima bili mali i nipošto tako bitan razlog u hrvatskim nastojanjima za reintegracijom regije.

Srba od studenog 1995. do travnja 1996. Pritom, tvrdilo se da hrvatska Vlada nije ništa učinila da to spriječi (USSD, 1997). Human Rights Watch pridruživao se tim kritikama. Posebno je u svojem izvješću optuživao predsjednika Tuđmana i ministra obrane Gojka Šuška da nisu poduzeli nikakve ozbiljne korake da Hrvatska vojska djeluje unutar okvira zakona. Prepoznali su pritom aktivnosti nekih članova HDZ-a koji su to pokušavali spriječiti, ali bez uspjeha (HRW, 1995).

Nakon 1996. stanje se stabiliziralo što je i prepoznato u izvještajima. Međutim, od Hrvatske je traženo da se procesuiraju sudionici ratnih zločina iz 1995. i 1996. Pritom je Hrvatska sustavno kritizirana da to ne čini te da su sudovi pristrani u korist optuženika Hrvata. Tvrdilo se da je Vlada angažirana isključivo u kažnjavanju Srba kao počinitelja. Istaknuto je da nikakvog napretka nema u slučajevima poput Grubora. State Department i Amnesty International bili su suglasni da je na djelu etnička diskriminacija u sudskim procesima (USSD, 1999; AI, 1998).

Povratak izbjeglih Srba

Važna točka kritike hrvatskih vlasti bilo je pitanje povratka srpskih izbjeglica u Hrvatsku. Kritizirana je praksa hrvatskih vlasti u odobravanju povratka. State Department objavio je da je do ožujka 1996. 14 000 Srba tražilo mogućnost povratka u Hrvatsku, ali je samo 2500 molbi odobreno. Pritom je objašnjavao niz, kako su to nazvali, birokratskih manevara kojima hrvatska Vlada sprečava povratak 200 000 Srba u Hrvatsku (USSD, 1997). Mediji su išli dalje: komentirali su da hrvatske vlasti ignoriraju želje Srba za povratkom te prenosili reportaže o teškoj situaciji hrvatskih Srba u izbjeglištvu u Srbiji u kojima su se oni žalili na diskriminaciju hrvatskih vlasti i otežavanje povratka (NYT, 17. prosinca 1995; NYT, 5. studenog 1996; NYT, 17. studenog 1996; NYT, 27. travnja 1997).

Kao bitna prepreka u povratku Srba kritiziran je model dobivanja hrvatskog državljanstva pri čemu je istaknuto da Hrvatska ne poštuje relevantne međunarodne konvencije. Human Rights Watch tvrdio je da Hrvatska državljanstvo dijeli arbitrarno i diskriminira na temelju etničke pripadnosti. Organizacija je dala preporuku da države slijednice SFRJ trebaju biti maksimalno fleksibilne pri davanju državljanstva. Hrvatska se branila činjenicama da ljudi koji nisu rođeni u Hrvatskoj i od roditelja Hrvata ne mogu dobiti državljanstvo dok je HRW upozoravao da takva praksa sili ljude koji su desetljećima živjeli u Hrvatskoj i tamo imaju imovinu, na napuštanje Hrvatske (HRW, 1995).

U nizu optužbi za diskriminaciju Srba isticale su se neuređene liste optuženih za ratne zločine. State Department upozoravao je da je Zakon o amnestiji iz 1996. konfuzan te tražio reduciranje lista osumnjičenih uz jasnije navođenje za što ih se optužuje te svjedoke. Nadalje je kritizirana praksa uhićivanja Srba i sumnjičenje za ratne zločine bez jasnih dokaza o njihovoj krivnji te izražavana sumnja u poštenje hrvatskih

sudova (USSD, 1998). Može se zaključiti da je hrvatska aktivnost u kažnjavanju ratnih zločinaca viđena kao pokušaj sprečavanja povratka Srba. Pritom je ponavljana izjava (široko tumačena?!) predsjednika Tuđmana da nije razumno očekivati da se vrati svih 200 000 Srba, nego da će se vratiti tek 5 % predratnih Srba i to zbog međunarodnog pritiska (USSD, 1998). Najviše kritike bilo je usmjereno prema uredbi Vlade RH o privremenom oduzimanju imovine koja je donesena u rujnu 1995. i koja ne specificira vlastito trajanje. Human Rights Watch bio je jasan da se time narušava pravo privatnog vlasništva i to isključivo na temelju etničke pripadnosti, dok u praksi onemogućava povratak izbjeglica (HRW, 1995). I Američki State Department također je žestoko reagirao na uredbu (USSD, 1996), a mediji su išli korak dalje. Tumačili su odredbu kao konfiskaciju imovine izbjeglih Srba (NYT, 1. listopada 1995). Uz redovite reportaže (npr. iz Kistanja) o „politici spaljene zemlje” prenosili su poluinformacije o tome da je Hrvatska konfiscirala imovinu Srba i tamo naselila Hrvate te obećala tu imovinu Hrvatima iz Njemačke (NYT, 14. svibnja 1997).

Princip privatnog vlasništva svetinja je u zapadnim demokracijama i bilo je očito da je „privremeno oduzimanje imovine” nešto što zapadne države neće nikad prihvatiti. Nakon 1997. nastavile su se kritike prema Hrvatskoj u pitanjima povratka srpskih izbjeglica pri čemu imovinska pitanja nikad nisu zaobiđena. Ponavljalo se da su pomaci mali i događaju se isključivo zbog pritiska međunarodne zajednice. Ocijenjeno je da u cjelokupnom razdoblju do 1999. Hrvatska nije poštovala obveze koje proizlaze iz međunarodnih konvencija koje je i sama potpisala kao članica Vijeća Europe i OEES-a (USSD, 1998; HRW, 1999).

Demokratski deficiti

Medijske slobode

U cjelokupnom razdoblju naglašavana točka kritike iz međunarodne zajednice bilo je stanje u medijima. U izvješćima se tvrdilo da u trenutku dok cijela Istočna Europa napreduje u medijskim slobodama, Hrvatska nazaduje i samo SR Jugoslavija ima nižu razinu medijskih sloboda (HRW, 1999). Kritiziran je Zakon o medijima koji je donesen 1996. i koji je predviđao zakonsko gonjenje novinara, što je ocijenjeno kao pritisak. Nadalje se tvrdilo da se s rastom autokratske vlasti HDZ-a i Tuđmana guše neovisni mediji na različite načine te da se mediji pokušavaju kontrolirati i sloboda izražavanja bitno je narušena (USSD, 1997; USSD, 1998; HRW, 1999). U kritikama je istaknuta Hrvatska radiotelevizija (HRT) kao državna televizija. Ona je, prema izvještajima, potpuno pod kontrolom HDZ-a i važan faktor dominacije u domaćoj politici (USSD, 1997). OEES je ustvrdio da HRT promiče govor mržnje (NYT, 3. ožujka 1999). Upozoravano je na mnogo širi problem političke kulture u kojoj se novinari vide kao „sluge vlasti”

koji će to ostati i ako se promijeni vlast nad HRT-om. U svakom slučaju, odustajanje vladajuće stranke od nadzora nad državnom televizijom ostao je sve do 1999. jedan od uvjeta za približavanje članstvu u međunarodnim organizacijama poput WTO-a i PfP-a, ali pomaka nije bilo (USSD, 1999; HRW, 1999).

Naglašavao se problem nepostojanja utjecajnih medija koji bi bili neovisni o vlasti. Strana su izvješća bila skeptična prema novim privatnim medijima: isticalo se da HDZ kontrolira velike resurse države pa ti mediji mogu biti dodatna snaga za HDZ jer on može kontrolirati prihod od oglašavanja. Isticao se problem teškog funkcioniranja neovisnih radijskih stanica zbog sustava licenci. Te licence izdavalo je Vijeće za telekomunikacije koje je, prema izvještajima, potpuno pod kontrolom HDZ-a i koristi se arbitrarno kao sredstvo pritiska prema neovisnim medijima (USSD, 1998; HRW, 1999).

U tome se istaknuo slučaj Radija 101 kojemu je Vijeće za telekomunikacije ukinulo koncesiju u studenom 1996. nakon čega su uslijedili masovni protesti u Zagrebu. Mediji su Radio 101 nazivali posljednjom neovisnom radio stanicom u Hrvatskoj kojoj vlasti pokušavaju ukinuti koncesiju i dati je stranački poslušnim ljudima. Prenošene su izjave Zagrepčana koji su tvrdili da Radio 101 predstavlja nadu da će i Hrvatska biti europska demokracija. Posebno je istaknuta izjava jedne novinarku u kojoj je tvrdila da se vlasti koriste istim taktikama ušutkavanja nepoćudnih kao što su to nekada radili komunisti, što i nije čudno jer se radi o istim ljudima (NYT, 9. listopada 1996).

Kao nešto bolje ocjenjivalo se stanje u tiskanim medijima. Međutim, i tu novinari trpe službeni i poluslužbeni pritisak. HRW je naveo više slučajeva nasilja nad novinarima u kojima počinitelji nikad nisu otkriveni. State Department je navodio primjere (*Novi list, La Voce del Popolo, Nacional, Feral Tribune, Panorama*) porezne presije prema medijima koji su kritični prema vlasti. Pritisak su razvrstavali na financijski, pravni i politički, a konačni je rezultat značajno ograničene medijske slobode (HRW, 1999).

U slučaju medijskih sloboda, kao i kod povratka Srba, napomenuto je da se manji pomaci događaju isključivo zbog pritiska izvana, SAD-a i EU. Tako je primjerice State Department zaključio da je Vlada produljila licencu Radiju 101 zbog pritiska EU (USSD, 1998). To je značilo da negativni ton izvješća zasigurno neće slabiti.

Izborni proces

Izbori za Zastupnički dom Hrvatskog državnog sabora koji su organizirani u jesen 1995., prije vremena i vrlo brzo, nisu dobili puno pozornosti međunarodnih institucija. Između ostaloga zato jer nisu stigli organizirati proces nadgledanja izbora. To se promijenilo do 1997. pa su lokalni izbori te godine, izbori za Županijski dom sabora te predsjednički izbori privukli znatnu međunarodnu pozornost. Između ostaloga, misija OESS-a u Hrvatskoj nadgledala je izbore, a nakon njih povećala broj osoblja na terenu i produljila mandat do kraja 1998.

Nakon izbora 1995. u prvi je plan izbila tzv. zagrebačka kriza koja je privukla pozornost kritičara. Objašnjenja hrvatske Vlade o krizi vlasti nisu uvažavana. Primjerice, za HRW bilo je jasno da kriza pokazuje da je Vlada spremna odbiti rezultate izbore ako im nisu po volji (HRW, 1999). Novinari su to komentirali još slobodnije: u Hrvatskoj ljudi imaju pravo izbora dok god biraju ono što Vlada želi. Isticali su da se radi o očajničkom pokušaju vladajuće stranke da u glavnom gradu zadrži kontrolu nad privatizacijom javnog dobra (NYT, 2. svibnja 1996).

Izbori 1995. i 1997. ocijenjeni su kao slobodni u smislu da su biračima nudili izbor. Međutim, tvrdilo se da nisu osigurani minimalni standardi da bi se izbori mogli okarakterizirati kao poštenu. Izvješće OESS-a izbore je ocijenilo kao bitno manjkave (*fundamentally flawed*) (NYT, 16. lipnja 1997). Kao dva glavna faktora za to istaknuti su izborni sustav (zastupljenost manjina, glasovanje dijaspore, neuređeni popisi birača, glasovanje izbjeglih Srba itd.) koji favorizira HDZ te nejednak pristup medijima (OESS, 13. travnja 1997). Pritisak se nastavio tijekom 1997. stalnim podsjećanjem da je Hrvatska pri ulasku u Vijeće Europe obećala provesti reformu izbornog zakona. U kolovozu 1998. zajednički *non-paper* Hrvatskoj uputili su Vijeće Europe i OESS u kojemu su iznijeli detaljne preporuke o regulaciji glasovanja dijaspore, uključivanja izbjeglih Srba u izborni proces, ulogu medija, osiguravanju promatrača na izbornim mjestima i financiranju političkih stranaka. U srpnju 1999. SAD, EU i OESS dostavili su hrvatskoj Vladi demarš u kojemu su naglasile potrebu reforme izbornog zakona na tragu *non-papera* iz 1998. Upozoreno je da su u pripremama za nadolazeće izbore provedene samo umjerene reforme dok i dalje nema jasnog registra birača, nejasna je uloga državnih medija, nisu zastupljene nacionalne manjine, neobično su kreirani izborni okruzi te odabrano dvojbenu vrijeme izbora (3. siječnja 2000.) (HRW, 1999). Određeno mimoilaženje nastalo je između SAD-a i OESS-a s jedne strane i HRW-a s druge strane. Za HRW je 1999. ostvaren solidan napredak, pogotovo zato jer je osnažilo civilno društvo koje ima demokratski potencijal (USSD, 1999; HRW, 1999).

Najviše pažnje pridavalo se s jedne strane glasovanju dijaspore, a s druge strane neuključivanju izbjeglih hrvatskih Srba u izborni proces. Tvrdilo se da sustav glasovanja Hrvata iz dijaspore diskriminira sve ostale građane, posebno na izborima 1995. kada je znatno manje glasova bilo potrebno za mandat u dijaspori nego u domovini. Pritom, Human Rights Watch zauzeo je donekle drugačije stajalište. Upozoreno je da oni kao organizacija ne žele ulaziti u pitanja hrvatskog Ustava i zakona te prava etničkih Hrvata iz dijaspore da budu zastupljeni u saboru. Problem su vidjeli samo u izrazitoj disproporcionalnosti koja je izjednačena novim izbornim zakonom 1999. (HRW, 1999). Međutim, HRW je kritizirao praksu EU, SAD-a i OESS-a koji su svoju aktivnost usmjerili na to da ograniče pravo glasa Hrvatima iz BiH, umjesto da pomognu izbjeglim Srbima iz Hrvatske da to isto pravo ostvare. Za njihova prava nitko nije brinuo, ni hrvatske vlasti ni vođe izbjeglih Srba. U svemu tome za HRW je najveći problem

što je želja za ograničenjem prava glasa Hrvata iz BiH dolazila iz političkih, a ne iz pravnih razloga (HRW, 1999). Kao politički motiv možemo tu prepoznati želju SAD-a da umanjí utjecaj Hrvata iz BiH na hrvatsku politiku, o čemu više riječi u nastavku.

Kao drugi važan nedostatak izbora isticala se zastupljenost u medijima, posebno na HRT-u. Jedna američka studija pokazala je da je na predsjedničkim izborima 1997. predsjedniku Tuđmanu dano 300 puta više prostora u medijima od njegovih protukandidata (USSD, 1998). OESS je u svojoj posebnoj analizi istaknuo važnost središnjeg Dnevnika HRT-a koji je primarni izvor informacija za 50 – 70 % stanovništva. U toj detaljnoj analizi OESS je iznio podatke o zastupljenosti i praćenju koji su pokazali značajnu pristranost HRT-a u korist HDZ-a (OESS, 19. ožujka 1997).

Najviše kritike bilo je usmjereno prema predsjedničkim izborima 1997. koji su ocijenjeni kao polukompetitivni. Navodilo se da su mediji pod kontrolom države bili izrazito pristrani, da su 10 % biračkog tijela činili Hrvati iz BiH dok su hrvatski Srbi bili isključeni, zatim da je bilo nepravilnosti u izbornim komisijama i praćenju te korištenja resursa države u kampanji (OESS, 15. lipnja 1997), a posebno fizičko nasilje. Odjeknula je vijest o napadu na oporbenog kandidata Vladu Gotovca koji je počinio čovjek u službenoj uniformi. Gotovca je NYT posebno hvalio kao disidenta komunističkog sustava naspram bivšeg komunističkog generala Tuđmana te kao kritičara koncepta etnički čiste države kakvu zagovara Tuđman (NYT, 7. lipnja 1997).

Promoviranje ustaštva

U analiziranim izvještajima nismo pronašli kritike Hrvatske na temelju optužbi za promicanje ustaštva ili afirmiranje NDH. Međutim, pronašli smo ih u analiziranom mediju NYT-u. U sporoj poratnoj obnovi 1996. kritizirana je zapuštenost spomen-područja Jasenovac. Objavljene su vizije Tuđmana o preuređenju spomen-područja kao spomenu svim žrtvama ratova u Hrvatskoj. Plan je odmah glasno kritiziran naglašavajući da su ustaše bili hrvatski fašisti, a kritike je javno izrekao i sam američki državni tajnik Warren Christopher (NYT, 19. svibnja 1996).

Pažnju su privukle proslave 10. travnja koje je organizirala Hrvatska stranka prava. Novinari NYT-a upozoravali su na to da je pozdrav „za dom spremni” hrvatska verzija pozdrava „Sieg Heil” i podsjećali na genocid u NDH. Pritom su naglašavali da afirmacija ustaša nije stvar jedne marginalne političke stranke već akcija Vlade i predsjednika Tuđmana koji ustaše prikazuju kao domoljube i pretke moderne Hrvatske. Neofašističke grupe uživaju zaštitu države dok se uništavaju antifaašistički spomenici i ignorira bogato partizansko naslijeđe. Upozoravali su na to da se protivnici rehabilitacije ustaštva u Hrvatskoj plaše dok simpatizeri ustaštva imaju saveznika u Katoličkoj crkvi. Novinari su za potkrepu takvih teza nalazili sugovornike u Katoličkoj crkvi, kao npr. svećenika Luku Prcelu koji je potvrđivao njihove teze. Zaključeno je da nijedna

država u Europi nije tako podbacila u suočavanju s fašizmom kao Hrvatska (NYT, 12. travnja 1997).

U svojim tekstovima NYT nije uvijek bio najprecizniji. Primjerice, 1998. baratali su brojkom od 700 000 žrtava logora Jasenovac. Uz to su prenosili poznate epizode o pomoći crkvenih krugova i Papinskog hrvatskog zavoda svetog Jeronima u Rimu ustašama da se dokopaju Južne Amerike (NYT, 4. lipnja 1998). U takvom je tonu dočekana i odluka pape Ivana Pavla II. da proglasi kardinala Stepinca blaženim. Iako su novinari ukazivali na složenost odnosa Katoličke crkve i NDH, Stepinca su opisali kao simpatizera zločinačke fašističke NDH. Napomenuli su i da papina odluka pridonosi tomu da mnogo Hrvata vidi ustaše kao nacionalne heroje (NYT, 4. listopada 1998).

Suradnja s ICTY-jem

Hrvatska je glasno i javno kritizirana zbog „nesuradnje s ICTY-jem”. Valja napomenuti da su u predmetnom razdoblju svi optuženici ili osumnjičenici bili Hrvati iz BiH. State Department inzistirao je na suradnji i upozoravao na to da se optuženici slobodno kreću po Hrvatskoj. Tražilo se da hrvatska Vlada utječe na Hrvate u BiH i osigura suradnju s ICTY-jem (USSD, 1997).

Američki ministar obrane William Perry posjetio je Hrvatsku 1996. i upozorio na to da se osumnjičenici moraju predati ICTY-ju ili će Hrvatska izgubiti američku vojnu i financijsku pomoć te najvažnije, političku potporu u procesu mirne reintegracije Podunavlja (NYT, 31. ožujka 1996). Državni tajnik Warren Christopher sastao se s Tuđmanom i pritiskom uspio osigurati da se general HVO-a Tihomir Blaškić „dobrovoljno” javi. Još više pozornosti izazivao je slučaj Darija Kordića kojega je NYT nazivao „most notorious Bosnian Croat” koji se čini nedodirljiv i koji je u Zagrebu na koncertu Josea Carrerasa čak sjedio iza Tuđmana. Preneseno je pismo tužiteljstva ICTY-ja predsjedniku Tuđmanu u kojem se predsjednika otvoreno proziva pitanjem zašto ne uhiti Darija Kordića (NYT, 26. srpnja 1996).

Značajniji pomak u ranoj fazi priče između Hrvatske i ICTY-ja registriran je tek u listopadu 1997. kada je hrvatska Vlada pomogla da se uhiti 10 osumnjičenih Hrvata iz BiH (USSD, 1999). Ipak, pitanje suradnje s ICTY-jem ostala je bitna točka kritike međunarodne zajednice prema Hrvatskoj i bit će jedina koja će preživjeti vladavinu HDZ-a i protegnuti se i u naredno razdoblje. Naznake o optužnicama za Oluju pojavile su se 1999. U dokumentu ICTY-ja koji je prenio NYT imenovani su generali Čermak, Norac i Gotovina, a kao ključni svjedoci časnici UN-a iz nekadašnjeg Sektora Jug (NYT, 21. ožujka 1999). To je ukazivalo na to da prave epizode s ICTY-jem tek slijede.

Predsjednik Tuđman i HDZ

U analiziranim izvještajima predsjednik Tuđman spominjao se kao ključna osoba autokratske vlasti koja je odgovorna za većinu problema koji su isticali. Njegova stranka,

HDZ, spominjana je kao glavna snaga političkog života Hrvatske koja je premrežila gotovo sve strukture države i društva i teži njihovoj kontroli. Primjerice, u ekonomiji stranka privatizaciju nekadašnjeg državnog vlasništva prepušta sebi bliskim ljudima čime stvara mrežu klijentelizma i korupcije, sprečava razvoj slobodne tržišne ekonomije i zadržava kontrolu nad ekonomijom, pa i cijelim društvom (USSD, 1999).

Mediji su uobičajeno išli korak dalje. Predsjednik Tuđman obično je oslikavan kao nacionalist opsjednut teorijama zavjere, bivši komunistički general, neka vrsta postkomunističkog diktatora i loša kopija Josipa Broza Tita (NYT, 11. studenog 1999). Ukazivano je na luksuzni život Franje Tuđmana i sumnjive poslove članova njegove obitelji. Tijekom 1997. Tuđman se počeo spominjati u istom rangu s Miloševićem. Dva čovjeka – oba autoritarni nacionalistički vođe s odgovornošću za rat. Pritom je napomenuto da nisu baš potpuno isti jer je Tuđman manje autoritaran i Hrvatska nije počinjala ratove, ali obojici je mjesto pred ICTY-jem (NYT, 27. siječnja 1997).

Tuđmanove ideje uglavnom su dočekivane s rezervom i podsmijehom. Novinar je njegovu vladavinu nazivao nacionalističkom, autokratskom, korumpiranom i ponekad komičnom. Povijesne lekcije koje je Tuđman dijelio zapadnim diplomatima okarakterizirane su kao nadrihistorija (NYT, 28. studenog 1999). Tvrdilo se da je Tuđman nastojao stvoriti Veliku Hrvatsku koja bi isto kao „Hitlerov protektorat” u Drugom svjetskom ratu obuhvatio BiH. Upozoravalo se na šovinističke i antisemitske izjave te simpatije za NDH. Salveta Paddy Ahdowna na kojoj je Tuđman skicirao podjelu BiH prihvaćena je kao neupitni dokaz (NYT, 11. prosinca 1999). U jednoj analizi Tuđmanove vladavine objavljene 1999. istaknuto je da se Tuđman bavi nacionalnim mitovima i inzistira na imenu jednog nogometnog kluba dok država ne može isplatiti mirovine i spasiti banke od propasti. Prenosili su kao skandalozne njegove izjave o 15 – 20 % ljudi koji su protivnici hrvatske države te poistovjećivanje sebe i države (NYT, 28. lipnja 1999).

Kada je u drugoj polovici 1996. u javnost izašla informacija o Tuđmanovoj bolesti, NYT je ponudio i drugačiji pristup problemima. U jednoj analizi istaknuto je da će Tuđmanova bolest vjerojatno ojačati tvrdolinijaše – nacionaliste u Hrvatskoj koji su otvoreno neprijateljski prema Federaciji i koji malo drže do demokracije. Nadalje, iako je SAD često frustriran Tuđmanom, ipak je „taj bivši komunistički general” marginalizirao ekstremiste u svojoj stranci i iako nije oduševljeno prihvatio Federaciju, osiguravao je njezino preživljavanje. Prema analizi, HDZ uključuje grupu tvrdih nacionalista, najčešće iz BiH, koji su zgrnuli ogromno bogatstvo i kontroliraju velik dio povlaštenih poslova s državom. Oni imaju veze s fašističkim grupama u Kanadi i Australiji. Zato Tuđmanova smrt ne može doći u gore vrijeme. HDZ je podijeljen, korumpiran, a skandali mu ruše popularnost. Takvoga ga samo Tuđman može održati na okupu i samo s Tuđmanom HDZ može zadržati vlast. Bez njega nastupa velika neizvjesnost jer je teško vjerovati da su ljudi oko njega posvećeni demokratskim

procedurama. Federacija, kao važan američki projekt čak i s Tuđmanom jedva funkcionira (NYT, 18. studenog 1996). Ako Tuđman umre i HDZ preuzme radikalna struja, cijeli američki projekt Federacije može doći u pitanje.

Podjela u HDZ-u opisivana je kao podjela između umjerenog i radikalno-hercegovačkog krila. Kao predvodnik umjerenog krila prepoznat je Mate Granić koji se zalaže za dobre odnose sa Zapadom i provedbu Daytonskog sporazuma, ali su američki diplomati dovodili u pitanje njegovu snagu u stranci. Radikalno-hercegovačka struja opisana je kao ona koja kontrolira stranku, vojsku i policiju. Kao njezin predvodnik imenovan je Gojko Šušak, okarakteriziran kao žustar i nemilosrdan čovjek koji je napustio uspješni biznis s pizzama u Kanadi da bi se vratio u Hrvatsku s opsesijom izgradnje vojske koja će se boriti protiv Srba (NYT, 28. listopada 1995). Kritizirao se Šuškov nacionalizam i ukazivalo na njegove ustaške pretke, ali nije zaboravljena napomena o njemu kao karici vojne suradnje sa SAD-om i prijateljstvo s ministrom Perryem (NYT, 5. svibnja 1998). Tako je i Šuškova smrt viđena kao put u neizvjesnost.

U narednom razdoblju kao ključne nacionaliste u stranci NYT je isticao Vladimira Šeksa i posebno Ivića Pašalića kao čovjeka koji stoji iza radikalne politike (NYT, 13. prosinca 1999). Popraćena je 1997. vijest o smrti Mate Bobana koji je opisan u izrazito negativnom stilu. Naglašeno je da se Bobana Hrvatska zapravo nikada nije odrekla te je nastavila podržavati njegovu nacionalističku paradržavu Hrvatsku Republiku Herceg-Bosnu (NYT, 8. srpnja 1999). HDZ je redovito mogao računati na negativne retke. Primjerice, kada je u javnost 1997. dospjelo svjedočenje člana Merčepove skupine Mire Bajramovića o ubojstvima u Pakračkoj poljani, NYT je istaknuo da je vođa te skupine, Tomislav Merčep, bio jedan od vodećih ljudi HDZ-a s vezama i zaštitom na najvišim razinama (NYT, 5. rujna 1997).

Tijekom 1999. o Tuđmanu se u NYT-u pisalo više kao mrtvom nego kao živom, a kritike su bile sve snažnije (NYT, 28. studenog 1999). Izražavana je sumnja da će Tuđman mirno predati vlast ukoliko HDZ izgubi najavljene parlamentarne izbore, posebno nakon njegove izjave stranim novinarima da će učiniti „najbolje u interesu hrvatskog naroda.” U jeku kampanje protiv Miloševića u proljeće 1999. i NATO napada na SR Jugoslaviju u NYT-u se skretala pozornost i na Tuđmana kao jednako problematičnog nacionalističkog diktatora. Nakon što je u svibnju 1999. objavljeno da će ICTY podignuti optužnicu protiv Miloševića za ratne zločine, u NYT-u je izašao članak o tome kako Tuđman nije nevino janje i ako ICTY želi zadržati kredibilitet mora optužnicu proširiti na Tuđmana. Prema toj analizi, Milošević je više odgovoran, ali Tuđman nije nevin. Isticali su prije svega sponzorstvo nad HVO-om koji je poduzeo operacije etničkog čišćenja u BiH (NYT, 31. svibnja 1999).

Smrt predsjednika Tuđmana u prosincu 1999. zaustavila je takve analize, a reakcije na smrt u pravilu su potvrđivale viđenje Tuđmana kao smetnju daljnjem razvoju Hrvatske i još važnije, prozapadnoj orijentaciji država. Većina zapadnih političara koje

bismo mogli okarakterizirati kao međunarodnu zajednicu isticala je da Tuđmanova smrt otvara prostor za promjene u Hrvatskoj (NYT, 12. prosinca 1999) te da će njegovom smrću izolirana Hrvatska imati olakšan put prema Zapadu (NYT, 27. studenog 1999).

Provedba Daytonskog mirovnog sporazuma

Dok su prije iznesene točke kritike bile potpuno ili dijelom principijelna karaktera, provedba Daytonskog sporazuma imala je realpolitičku osnovu. Daytonski sporazum možemo promatrati kao vrhunac posredničkog djelovanja SAD-a (Holbrooke, 1998; Granić, 2005) na postizanju mira u BiH. Taj sporazum predviđao je stvaranje hrvatsko-bošnjačke federacije i ukidanje dotadašnje Hrvatske Republike Herceg-Bosne. Američka diplomacija separatne je institucije bosanskohercegovačkih Hrvata vidjela kao politiku koja remeti provedbu Daytonskog sporazuma. To je odnose Hrvatske i SAD-a dovelo na nisku razinu (Bing, 2006: 410–418; Morel, 2018: 195).

Za američke je diplomate područje pod nadzorom bosanskohercegovačkih Hrvata bilo područje utjecaja HDZ-a, odnosno kriminalnih bandi povezanih s tom strankom, bez opozicije već samo „nacionalisti sa svojim fantazijama” (NYT, 9. rujna 1996). Još gore po njih, za Amerikance nacionalisti potkopavaju američke inicijative za obnovom regije i uhićenjem ratnih zločinaca. Hrvatsko veleposlanstvo u SAD-u demantiralo je u NYT-u takve ocjene (NYT, 10. svibnja 1995), ali State Department nije prihvaćao objašnjenja. Državna tajnica M. Albright otvoreno je krajem lipnja 1997. upozorila na ekonomske posljedice po Hrvatsku (NYT, 25. lipnja 1997). I zaista, nakon pritiska SAD-a, Svjetska je banka odgodila Hrvatskoj pozajmicu od 30 milijuna dolara zbog nepoštivanja Daytonskog sporazuma. Najavljeno je da će se isto usmjeriti i prema MMF-u dok god Hrvatska ne promijeni ponašanje (NYT, 2. srpnja 1997). Europska je komisija također najavila mogućnost sankcija tijekom 1998. ako se stanje ne popravi (SDR, 1999).

Optužbe su bile jasne: Hrvatska podupire andidejtonske strukture bosanskohercegovačkih Hrvata. Pritom se posvećivala pažnja svakom detalju. Primjerice, State Department je registrirao boravak Gojka Šuška na sahrani Mate Bobana gdje je u govoru pohvalio Bobanova dostignuća, prije svega HRHB te pozvao Hrvate da ne napuste njegovo naslijeđe (USSD, 1998). Osim toga, Hrvatska mirno gleda etničko čišćenje Bošnjaka u zapadnom Mostaru, tolerira rastući nacionalizam, pljačku imovine i nasilje te sprege politike i mafije u HRHB-u (NYT, 17. lipnja 1997).

Posebnu lavinu kritika izazvao je Mostar s neuspješnom provedbom lokalnih izbora. State Department smatrao je kako je Hrvatska odgovorna za neprihvatanje rezultata lokalnih izbora 1996. i za bojkot lokalnih izbora 1997. (USSD, 1998). Za podjelu u gradu okrivljavani su Hrvati (NYT, 7. kolovoza 1996). Kampanja za lokalne izbore u

HRHB-u uspoređena je s komunističkom gdje su protukandidati HDZ-a tretirani kao neprijatelji države i izdajice (NYT, 17. lipnja 1997).

U tisku (sarajevski *Dani*, pa NYT) je u rujnu 1997. objavljen dokument OESS-a u kojemu su iznesene teške optužbe prema Hrvatskoj, premda je vrh OESS-a u Beču tvrdio da to nije njihov dokument. Pokazalo se da je dokument ipak nastao u uredu OESS-a u Mostaru, ali vrh OESS-a ga nije potvrdio. Sam autor dokumenta bio je bivši zaposlenik organizacije kojemu je u međuvremenu istekao ugovor te ga je prosljedio medijima. Detaljnije, u dokumentu je stajalo kako Hrvatska minira Daytonski sporazum, financijski pomaže održavanje paradržavne strukture u BiH te skriva ratne zločince. Istodobno, paravlasti u HRHB-u vladaju crnim tržištem i krijumčarenjem oružja. Prema autoru dokumenta, to sve zajedno čini organizirani lanac kriminala koji uključuje trgovinu drogom, krađe auta i slično (NYT, 20. rujna 1997).

Dokument se osvrnuo i na stanje u Hrvatskoj te je stajalo da hrvatska Vlada planira masovne deportacije Srba iz istočne Slavonije nakon isteka mandata UNTAES-a u siječnju 1998. Tada se uključio čak i Robert Gelbard, posebni predstavnik predsjednika Clintona i državne tajnice za provedbu Daytonskog sporazuma koji je istaknuo da sigurno nema planova za masovne deportacije i da proces reintegracije napreduje unatoč stanovitim problemima te ga SAD pomaže. Navode o HRHB-u nije opovrgavao (NYT, 25. prosinca 1997).

Može se zaključiti da je međunarodna zajednica bez izuzetka negativno gledala na ono što su se nazivale antidejtonske strukture Hrvata u BiH. Isto tako, Hrvatsku je bez rezerve smatrala odgovornom za njihovo preživljavanje i od Hrvatske očekivala da promijeni politiku potpore tim institucijama. Kritičari su se slagali u svemu najbitnijem, a razilaženja su mogla biti tek oko detalja kao i oko toga koji oblik pritiska na Hrvatsku primjenjivati.

Zaključak

Hrvatska se u razdoblju od 1995. pa do 1999. nalazila izložena nizu kritika iz međunarodne zajednice. Sva izvješća različitih institucija analizirana u ovome radu donosila su uglavnom slične prosudbe Hrvatske kao države koja krši ljudska i manjinska prava, ima značajne demokratske deficite i opstruira provedbu Daytonskog mirovnog sporazuma. Analizirani medij NYT pruža još tmurniju sliku Hrvatske kao problematične države u kojoj ne funkcionira gotovo nijedno načelo liberalno-demokratskog svijeta, a na vlasti joj je postkomunistički autokrat.

Među kritikama možemo prepoznati motive koji su potpuno univerzalna karaktera i koji se iznose bez ikakvih političkih motiva već kao zaštita vrijednosti. Dobar primjer takve kritike je inzistiranje na povratku izbjeglih Srba iz Hrvatske i prije svega žestoke kritike uredbe hrvatske Vlade o privremenom oduzimanju imovine. Radi se o

odredbi koja nije pogodila nikakve interese bilo kojeg aktera koji je sastavljao kritike, već je ugrozila ono što liberalno-demokratski svijet smatra nedodirljivim – princip privatnog vlasništva. Može se zaključiti da je kritikama Hrvatske Zapad štitio temeljne vrijednosti na kojima i sam počiva.

S druge strane, kao glavni realpolitički okvir koji je određivao smjer i snagu kritika možemo prepoznati proces provedbe Daytonskog sporazuma. Ono što možemo nazvati *pax americana* odredilo je glavni pravac međunarodne politike na Balkanu pa su svi oni lokalni akteri koji su smetali u njegovoj provedbi bili izloženi kritici. Ta se kritika nije zadržala samo na direktnoj kritici koja bi bila ograničena, primjerice, na potporu antidejtonskim strukturama u BiH i bojkot lokalnih izbora u Mostaru, već se protezala na sve ono što se s time moglo dovesti u vezu.

Kao rezultat toga, u slučaju niza točaka kritike kao što su suradnja s ICTY-jem i/ili izborni zakon radilo se o kombinaciji univerzalnih načela i realpolitike. To je moglo dovesti i do neslaganja između aktera kritike kao što je bilo u slučaju Human Rights Watcha i SAD-a te EU-a i OESS-a s druge strane. Za aktiviste HRW-a bilo je dovoljno upozoriti na neproporcionalnost do koje dolazi zbog glasovanja Hrvata iz BiH na izborima za Hrvatski sabor da bi poboljšali demokratski proces. Za SAD, EU i OESS ključno je bilo umanjiti utjecaj Hrvata u BiH na vlasti u Zagrebu ne bi li se oslabio HDZ ili barem njegova frakcija koja je podržavala antidejtonske strukture. Sličan princip možemo primijeniti i na suradnju s ICTY-jem – trebao je poslužiti kao „borba protiv svih nacionalizama u regiji” (Albright, 2005: 336). Pritom, neki principi mogu biti i zanemareni.

Može se zaključiti da su kritike prema Hrvatskoj dijelom bile univerzalna karaktera dok su dijelom proizlazile iz opće političke strategije međunarodne zajednice prema području bivše Jugoslavije. Hrvatska vlast isto je tako postala politički problem te međunarodne zajednice jer je dijelom bila prepoznata kao čimbenik opstrukcije te opće strategije. Istovremeno, pokazala je slabost jer su kritike rađale pritisak koji je često urodio plodom. Zato su kritike bile tako snažno naglašene, a kritičari nepokolebljivi. Možemo samo nagađati bi li kritike bile tako snažne da u cijelom procesu nije stajao značajan politički interes moćnih aktera u međunarodnoj zajednici.

Literatura

- Addis, Adeno. 2008. Imagining the International Community. The Constitutive Dimension of Universal Jurisdiction. *Human Rights Quarterly*, 31 (1): 129–162.
- Albright, Madelaine. 2005. *Memoari državne tajnice*. Zagreb: Profil.
- Amnesty International. 1998. *Amnesty International Report 1998 – Croatia*.

- Bing, Albert. 2005. Hrvatska u međunarodnoj zajednici, u: Radelić, Zdenko et al., *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bing, Albert. 2008. Sjedinjene Američke Države i reintegracija hrvatskog Podunavlja. *Scrinia Slavonica*, 8 (1): 336–365.
- Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org>.
- Ellis, David. 2009. On the Possibility of International Community. *International Studies Review*, 11 (1): 1–26.
- Granić, Mate. 2005. *Vanjski poslovi. Iza kulisa politike*. Zagreb: Algoritam.
- Holbrooke, Richard. 1998. *Završiti rat*. Sarajevo: Šahinpašić.
- Human Rights Watch. 1995. *Civil and Political Rights in Croatia*.
- Human Rights Watch. 1999. *Croatia's Democracy Deficit a Pre-electoral Assessment*, 11 (16) (D).
- Jutarnji list. 7. prosinca 2019. *Koliko je današnja Hrvatska Tuđmanova: Šest autora iz šest različitih pozicija piše o povijesnom značaju i naslijeđu prvog predsjednika*.
- Miškuljin, Ivica. 2017. *Šeks. Politička biografija*. Zagreb: Alfa.
- Morel, Jean-F. 2018. American-Croatian relations during the 1990-s, u: Ramet, Sabrina et al., *Croatia since independence*. Muenchen: 353–376.
- New York Times. 1. listopada 1995. C. Hedges: *Arson and Death Plague Serbian Region of Croatia*.
- New York Times. 5. listopada 1995. C. Hedges: *Aged Serbs Found Slain in Croat Town*.
- New York Times. 28. listopada 1995. R. Cohen: *U.S. Cooling Ties to Croatia After Winking at Its Buildup*.
- New York Times. 16. studenog 1995. C. Hedges: *Serbs in Eastern Slavonia Feel Betrayed by Belgrade*.
- New York Times. 17. prosinca 1995. C. Hedges: *Many Serbs Of Croatia Find Misery In Belgrade*.
- New York Times. 31. ožujka 1996. P. Shenon: *Croatian General Plans to Surrender To Hague Tribunal*.
- New York Times. 2. svibnja 1996. C. Hedges: *In Croatia's Capital, Politics and Democracy Don't Mix Well*.
- New York Times. 19. svibnja 1996. C. Hedges: *Croatian War-Shrine Plan Revives Pain*.
- New York Times. 26. srpnja 1996. M. Simmons: *Italian Issues a Warning At War Crimes Tribunal*.
- New York Times. 7. kolovoza 1996. J. Perlez: *Divided Bosnia City's Croats Agree to Honor Vote Results*.
- New York Times. 9. rujna 1996. A. Lewis: *No Carrot, No Stick*.
- New York Times. 9. listopada 1996. C. Hedges: *Croatia Chief Seeks to Muzzle A Radio That Aided His Rise*.
- New York Times. 5. studenog 1996. C. Hedges: *Transplanted Serbs in a Garden of Pain and Death*.

- New York Times. 17. studenog 1996. C. Hedges: *Despite Pact, Croats Find Ways to Bar Serb Exiles.*
- New York Times. 18. studenog 1996. C. Hedges: *Hard-Liners Are Regarded as Likely To Succeed Croatia's Ailing President.*
- New York Times. 27. siječnja 1997. S. Erlanger. *As Serb and Croat Leaders Weaken, U.S. Alters Policy.*
- New York Times. 12. travnja 1997. C. Hedges: *Fascists Reborn as Croatia's Founding Fathers.*
- New York Times. 14. travnja 1997. C. Hedges: *Voting Mishaps Add to Tension in Serbian Enclave in Croatia.*
- New York Times. 10. svibnja 1997. M. Žužul: *Croatia Doesn't Endorse Ethnically Pure State.*
- New York Times. 7. lipnja 1997. C. Hedges: *Stoically, a Rival Tilts at Croatia's Leader.*
- New York Times. 16. lipnja 1997. C. Hedges: *Voting Shows Croatia, in Effect, Annexed Bosnia Region.*
- New York Times. 14. svibnja 1997. C. Hedges: *Croatia Resettling Its People In Houses Seized From Serbs.*
- New York Times. 17. prosinca 1997. C. Hedges: *In Balkan Enclave, Tolerance Is Fleeing for Its Life.*
- New York Times. 27. travnja 1997. C. Hedges: *Nationalists In Croatia Turn Away From West.*
- New York Times. 17. lipnja 1997. *Croatian Chief Re-elected by Wide Margin.*
- New York Times. 2. srpnja 1997. S. L. Mayers: *World Bank, at U.S. Urging, Postpones Vote on Loan to Croatia.*
- New York Times. 8. srpnja 1997. C. Hedges: *Mate Boban, 57, Chief Builder Of Croatian Enclave in Bosnia.*
- New York Times. 5. rujna 1997. C. Hedges: *Croatian's Confession Describes Torture and Killing on Vast Scale.*
- New York Times. 20. rujna 1997. C. Hedges: *Croatians Are Accused of Subverting the Peace Accords.*
- New York Times. 25. prosinca 1997. R. Gelbard: *Croatian Serbs' Rights.*
- New York Times. 19. ožujka 1998. C. Hedges: *Despite U.N. Role, Serbs Find No Peace in Croatia.*
- New York Times. 5. svibnja 1998. D. Binder: *Gojko Susak, Defense Minister of Croatia, Is Dead at 53.*
- New York Times. 4. lipnja 1998. A. Stanley: *New Report Revives Issue of Priests' Helping Fascists After War.*
- New York Times. 4. listopada 1998. A. Stanley: *Pope Beatifies Croat Prelate, Fanning Ire Among Serbs.*
- New York Times. 3. ožujka 1999. R. Bonner: *Croatia Branded as Another Balkans Pariah.*
- New York Times. 21. ožujka 1999. R. Bonner: *War Crimes Panel Finds Croat Troops 'Cleansed' the Serbs.*
- New York Times. 31. svibnja 1999. P. Maass: *Let's Not Forget Milosevic's Partner in Crime.*

- New York Times. 28. lipnja 1999. C. Hedges: *Croatia's President Polishes a National Myth By Chris Hedges.*
- New York Times. 11. studenog 1999. D. Binder: *Tudjman Is Dead; Croat Led Country Out of Yugoslavia.*
- New York Times. 27. studenog 1999. S. Erlanger: *With Leader Incapacitated, Croatia Power Is Transferred.*
- New York Times. 28. studenog 1999. S. Erlanger: *Croatia Looks Wistfully to Europe as Leader Nears Death.*
- New York Times. 12. prosinca 1999. S. Erlanger: *Croatia Mourns Father of the Nation.*
- New York Times. 13. prosinca 1999. S. Erlanger: *Though Grieving for Tudjman, Many Croats Want Change.*
- OESS. 19. ožujka 1997. *Situation of Media in Croatia, Report.*
- OESS. 13. travnja 1997. *Croatia, Local Elections, Final Statement.*
- OESS. 15. lipnja 1997. *Croatia, Presidential Elections, Final Statement.*
- United Nations. 23. kolovoza 1995. *Report of the Secretary-General submitted pursuant to Security Council resolution 1009 (1995) S/1995/730.*
- US Department of State. 30. siječnja 1997. *Croatia Country Report on Human Rights Practices for 1996, Released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor*
- US Department of State. 30. siječnja 1998. *Croatia Country Report on Human Rights Practices for 1997, Released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor*
- US Department of State. 26. veljače 1999. *Croatia Country Report on Human Rights Practices for 1998, Released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor*

The International Community Criticism of Croatia from 1995 until 1999

Summary

The article analyzes the criticism of the international community towards the Republic of Croatia, from the finalization of Operation Storm in 1995 to the end of 1999. The term “international community” refers to a paradigmatic framework, within which a certain dominant narrative is formed. Reports published by various institutions were analyzed: OSCE, Human Rights Watch, and the US State Department. Also, the archive of the New York Times for the same period was analyzed as an example of a public narrative co-creator. The article is divided according to the topics of criticism noted during the research: the position of Serbs and the return of refugees, human and minority rights, freedom of the media, the shortcomings of democracy, and the implementation of the Dayton Agreement.

Key words: Croatia, human rights, the return of the refugees, freedom of the media, election law, implementation of the Dayton Agreement